Om det britiske akkrediteringssystemet av konservatorer

Tor Erik Skaaland
Konservator (maleri)
Bevaringscenter Nord, Aalborg, Danmark
torskaaland@gmail.com

I diskusjonen om akkreditering er det nærliggende å se på Storbritannia som et eksempel, da britene har et akkrediterings-system som setter et strengt rammeverk for faget. Forutsetningen for dette bidraget, er at jeg i fjor gjennomførte ett års praksisopphold ved et museum i den nordlige delen av England i regi av The Institute of Conservation (ICON), den britiske organisasjonen for konservatorer, som også administrerer akkrediteringen. Som praktikant, fikk jeg på nært hold erfare deler av deres kvalitetssikring av yrkesutøvere, blant annet fordi praksis-forløpet ble ansett som et forberedende springbrett til akkreditering. Dette er ment som et bidrag til å opplyse norske konservatorer om fordeler og ulemper med et nødvendig, men omfattende, akkrediteringssystem.

ICON og akkreditering

Akkrediteringen av konservatorer er en profesjonell kvalifikasjon som blir administrert av ICON. Hensikten er å demonstrere til kunder, arbeidsgivere og andre innen museums- og kulturarvssektoren, at en konservator er fullt kvalifisert og en dyktig profesjonell yrkesutøver som har grundig kunnskap og forståelse for bevaring i henhold til faglige standarder. Systemet gir faget troverdighet utad og er anerkjent av de største kulturarvsinstitusjoner og organisasjoner. I likhet med Norge, bruker Storbritannia et akronym til å distingvere erfarne konservatorer som etterlever en viss standard. En akkreditert konservator i Storbritannia har retten til å bruke akronymet ACR etter navnet sitt, i tillegg til en logo som er spesialdesignet for akkrediteringssystemet som skal være en synlig markør på konservatorens status. ICON administrerer vurderingsprosessen og et strategisk arbeid for å sikre faglig utvikling for dem som har oppnådd akkreditert status. ICON har også mulighet til å fjerne akkreditert status fra yrkesutøvere som ikke opprettholder en minimumsstandard for faglig utvikling, praksis eller etikk.

Prosessen frem til akkreditering kan sies å være krevende og streng, og forlanger en betydelig investering av tid og forpliktelse av søkere. Akkrediteringen skjer basert på en fagfellevurdering av individuelle søknader, som vurderes opp mot ICONs retningslinjer og etiske rammeverk. Søkeren skal dokumentere kompetanse innen en rekke yrkesrelaterte temaer, blant annet praktiske ferdigheter, vurderingsegenskaper, formidlingsevne, etiske vurderinger, faglig utvikling og organisatoriske egenskaper. Søkeren får besøk på sitt arbeidssted av to delegater fra en søknadskomite. Delegatene utarbeider en rapport som blir sendt videre til vurdering av søkerens kvalifikasjoner og til sist gir en eventuell akkreditert status. Søknads-prosessen koster den enkelte søker £750 og tar gjerne flere år. Søkere må være medlem av ICON for å starte søknadsprosessen. For ferske konservatorer er det et eget mentorsystem, med individuelle mentorer og arrangementer som skal hjelpe dem til å oppnå tilstrekkelig erfaring frem mot akkrediteringssøknaden. I gjennomsnitt kan det ta fem til åtte år, henholdsvis for dem som er universitetsutdannede eller har håndverksmessig bakgrunn. Mengden av relevant arbeidserfaring den enkelte har spiller selvsagt en stor rolle. Erfarne konservatorer med akkreditert status forplikter seg dessuten til faglig utvikling for å kunne beholde akkrediteringen, og må kunne dokumentere dette til ICON med noen års mellomrom. Nytt av året er en emeritusordning for akkrediterte konservatorer som går av med pensjon.

Er det grunnlag for sammenligning med norske forhold?

Det kan være vanskelig å sammenligne forholdene for konservatorer i de to landene, for slike drøftinger må ta hensyn til forskjellige historiske, politiske, økonomiske og andre større samfunnsforhold. Det er likevel enkelte aspekter ved konserveringsfagets vilkår i Storbritannia som jeg fikk erfare, og som kan

være hensiktsmessig å trekke frem. Dels fordi vi kan ta lærdom av dette, og dermed forberede oss på et mulig tøffere arbeidsmarked.

I Storbritannia er det et mer økonomisk ustabilt og markedsrettet arbeidsmarked enn det vi har i Norge. Flere konservatorer arbeider privat, blant annet fordi det er flere yrkesutøvere enn antall jobber og fordi det til stadighet skjer kutt i økonomiske tilskudd. Dette har mest sannsynlig ført til et behov for å regulere betingelser og rammevilkår som konservatorer kan operere innenfor, og det britiske akkrediteringssystemet er et resultat av dette.

Lenge har det vært mange innganger til yrket, noe som har ført til et behov for å verne om omdømmet til fagfeltet. I Storbritannia har restaurering av gjenstander og malerier i flere hundre år vært et etablert håndverk. Dette er som kjent tendenser det etablerte konserveringsmiljøet har forsøkt å motarbeide, blant annet ved innføring av akademiske utdannelser og naturvitenskapelig forskning. Yrkesutøvere av den gamle formen for håndverksmessig restaurering eksisterer fortsatt parallelt med det etablerte konserveringsmiljøet, som vi i Norge kan kjenne oss igjen i. Dette var for eksempel et problem i den lille landsbyen jeg arbeidet og bodde i, hvor det var et gammelt familieforetak som uten utdannelse renset og restaurerte malerier og antikviteter. Arbeidet er ofte basert på nedarvede praktiske ferdigheter og med metoder som ikke oppfyller dagens etiske krav. Slike steder kan derimot tilby billigere behandlinger og blir ofte brukt til forsikringssaker, uten hensyn til konserveringsfagets etiske rammeverk og retningslinjer.

Jeg ble kjent med flere personer som har valgt å stå utenfor akkrediteringssystemet, eller som ikke har nok erfaring til å søke om akkreditering. Å bli akkreditert er frivillig, men det oppleves i stadig større grad som et krav, for eksempel i budrunder hvor privatpraktiserende konservatorer deltar. Den meget dyktige og erfarne veilederen jeg hadde under praksisoppholdet ble utdannet som konservator ved et universitet. Han har arbeidet som leder av konserverings-avdelinger på flere museer gjennom karrieren, men er til tross for dette ikke en akkreditert konservator. Dette skyldes prosessen man skal gjennom for å oppnå denne statusen. Det er dyrt for den enkelte å bli akkreditert, og det krever en stor innsats å skrive en søknad hvor alt av erfaringer og prosjekter skal dokumenteres. Dette gjør det vanskelig for nyutdannede å etablere en karriere, med mindre de får jobb hos museer eller andre akkrediterte, privatpraktiserende konservatorer frem til de får samlet nok erfaring.

Akkrediteringssystemet har likevel en viss fleksibilitet, og det er for eksempel mulig å få akkreditering uten gjennomført konserveringsutdannelse, dersom man etterlever ICONs retningslinjer og har tilstrekkelig erfaring. Hovedargumentet for dette er at det sikrer andre veier inn til konservering, og at det ikke ekskluderer mer tradisjonelle inngangsporter til yrket, som yrkesutdannelser og ulike håndverksfag.

Veien videre

Det er klart at vi må ta lærdom av det britiske akkrediteringssystemet, men om det hører hjemme i Norge er uvisst. Storbritannia og Norge er to land med veldig forskjellige forutsetninger for konservering. Som jeg har redegjort for, er det britiske akkrediterings-systemet basert på et administrasjonstungt system, med flere administrativt fulltidsansatte. Dette synes ikke realistisk for Norges del, med mindre man gikk sammen om en fellesnordisk ordning. I hovedsak fremstår den britiske akkrediteringen som en reaksjon på et presset arbeidsmarked og ønsket om å opprettholde en faglig standard. Siden inngangen til konservering i Norge er i forhold relativt ensartet og vi enn så lenge er et lite fagfelt med sunn konkurranse, er det kanskje ikke i like stor grad nødvendig å regulere yrkesutøvere og sørge for kvalitetssikring. Det kan derimot være en god ide å fokusere på å øke yrkets profil og anseelse utad, fordi dette forhåpentligvis vil føre til bedre arbeidsforhold og begrense useriøse aktører. Vi er på mange måter ikke nådd like langt i den samme markedstenkningen som Storbritannia, men det kan være hensiktsmessig å forberede oss på tiltak for å møte en slik virkelighet, da vi allerede kan se tendenser til dette i Norge.

Konservatorloven i Tyskland

Susanne Kaun
Konservator NKF-N (mural)
Norsk institutt for kulturminneforskning
susanne.kaun@niku.no

I Norge kan alle kalle seg konservator, helt uavhengig av utdanning. Yrkestittelen er ikke beskyttet. Den samme situasjonen finner man i Tyskland. Også her kan hvem som helst kalle seg *Restaurator*, som er den tyske betegnelsen for konservator, bortsett fra i to delstater i Øst-Tyskland: Mecklenburg-Vorpommern og Sachsen-Anhalt. Disse to delstatene har innført en egen konservatorlov, som regulerer hvem som kan kalle seg *Restaurator*.[1]

I denne artikkelen vil jeg gå nærmere inn på hva en beskyttet yrkestittel er, bakgrunnen for den tyske konservatorloven, hvilke kriterier som legges til grunn for opptak i konservator-listen, hvordan yrkestittelen anvendes og hvem den er for.

Hva er en beskyttet yrkestittel?

Beskyttede yrkestitler kan kun brukes av personer som oppfyller særlige kriterier, som å ha fullført en bestemt utdanning eller fått en offisiell godkjenning. Formålet med beskyttelsen av yrkestitler er en kvalitets-sikring av visse arbeider og tjenester, slik at man kan være trygg på at en som kaller seg for eksempel lege også har gjennomgått en godkjent utdanning.[2] Det hører med at hvem som helst kan reklamere for og utøve tjenester som ikke omfattes av en beskyttelse. Også akademiske grader som bachelor og master, er beskyttet med forskrifter som har hjemmel i en lov.[3]

Enkelte faglige foreninger gir ut titler som kan føres av egne medlemmer, og som tildeles etter visse kriterier, slik NKF-N gjør. Tittelen konservator NKF-N kan ifølge våre vedtekter føres av ordinære medlemmer som oppfyller foreningens krav, og det er foreningen selv som vurderer søkere. En slik tittel kan brukes som en slags kvalitetssikring, men er ikke det samme som en beskyttet tittel fastsatt av loven. En beskyttet tittel må være godkjent gjennom et offisielt system. Konservator NKF-N er altså ikke en beskyttet yrkestittel.

Bakgrunn

For å kunne beskytte kunst og kulturell eiendom effektivt, krever det tyske konservatorforbundet *Verband der Restauratoren* (VDR) at kun kvalifiserte konservatorer har lov til å jobbe med kulturminner. Forbundet vurderer de faglige standardene som uunnværlige og krever beskyttelse av yrkestittelen i Tyskland. For VDR handler det ikke om etablering av privilegier, men forsikring om kvalitet og bevaring av uvurderlige materielle og ideelle verdier. Første gjennomslag for denne politikken er ratifisering av konservatorloven i Mecklenburg-Vorpommern ved utgangen av 1999, og i Sachsen-Anhalt i 2011.[4]

Den tyske konservatorloven

Den såkalte konservatorloven (*Restauratorengesetz*) i Mecklenburg-Vorpommern og Sachsen-Anhalt fastslår at kun konservatorer som står på en offisiell liste, kalt Restauratorenliste, kan kalle seg *Restaurator*.[5,6] Listen føres av *Landesverwaltungsamt*, som er delstatens administrasjonskontor, altså et offentlig organ. Oppføringen i listen bestemmes av en kommisjon. Flere av kommisjonens medlemmer er medlemmer i VDR.

Som søker blir man registrert på listen hvis man oppfyller kravet om en konservatorutdanning med akademisk grad eller tilsvarende. Utenlandske vitnemål aksepteres dersom de samsvarer med det tyske vitnemålet. Konservatorloven i Mecklenburg-Vorpommern krever i tillegg at søkeren har sitt bo- eller arbeidssted i delstaten. I Sachsen-Anhalt kan man også bli tatt opp i listen dersom man har en universitetsgrad i et annet fag, og kan dokumentere at man arbeider innen restaurering.

Personer uten akademisk utdanning registreres dersom de kan bevise relevant yrkesaktivitet i minimum sju år og to positive uttalelser av anerkjente konservatorer av samme eller nært beslektet fagområder. Loven krever i tillegg at utøvende konservatorer følger E.C.C.O.s profesjonelle retningslinjer.

Søknaden kan avvises dersom søkeren ikke oppfyller kravene, eller det fremkommer saker som viser at personen ikke har den nødvendige påliteligheten eller personlige egnethet. Man kan bli fjernet fra listen, blant annet dersom man gjentatte ganger gjør grove yrkesmessige feil. Konservatorene som står på listen får et skriftlig bevis for det.

I tillegg til den akademiske konservator-utdanningen finnes det i Tyskland også yrkestittelen Restaurator im Handwerk (konservator i håndverk), som kun kan brukes av håndverkere som har gjennomført en tilleggsutdanning. Denne etablerte tittelen omfattes ikke av konservatorloven.

Hvem er loven for?

Beskyttelsen av konservatortittelen i Mecklenburg-Vorpommern og Sachsen-Anhalt er i hovedsak rettet mot privatpraktiserende konservatorer. I Tyskland er det mange flere som arbeider som frilans-konservatorer enn i Norge, og det finnes også større private konserveringsfirmaer med flere ansatte. Disse arbeider i hovedsak med bygningsrelatert kunst og kulturminner. I Sachsen-Anhalt er det i skrivende stund registrert litt over 100 konservatorer på konservatorlisten, og de fleste har sin spesialisering innen konservering av veggmaleri (i dette tilfelle muralmaleri), stein, polykromt treverk og treverk. Enkelte av de registrerte konservatorene har også andre fagretninger som malerikonservering, møbelkonservering, konservering av musikkinstrumenter, tekstil, metall, grafikk og bøker, glassmaleri, kunsthistoriske og arkeologiske gjenstander.

Noter

[1] Grunnen til at det er mulig at deler av landet har en beskyttelse og ikke hele landet, ligger i det føderale systemet, som innebærer at delstatene har suverenitet på visse områder.

[2] Typiske eksempler for beskyttede yrkestitler er lege, dyrlege og sykepleier. Typiske eksempler for ikke beskyttet yrkestitler er homeopat, akupunktør og arkitekt.

[3] For eksempel forskrift om grader og yrkesutdanninger, beskyttet tittel og normert studietid ved universiteter og høyskoler.

[4] https://www.restauratoren.de/berufstitelschutz-und-europa/; 1.5.2018.

[5] https://www.service.m-v.de/?pstGroupId=9574041&pstId=9555702&r=detail&customer=dlp; 1.5.2018.

[6] https://lvwa.sachsen-anhalt.de/das-lvwa/wirtschaft-verkehr/wirtschaft/restauratorgesetz-des-landes-sachsen-anhalt/restauratorenliste-sachsen-anhalt/; 1.5.2018.

Yrkesbeskyttelse i Tyskland - Portrettintervju med Udo Drott

Kristin Rattke
Konservator NKF-N (maleri)
Islamic Arts Museum Malaysia
kristin@iamm.org.my


Bilde 1: Udo Drott.

Som nevnt i Susanne Kauns bidrag på side 13 er konservatortittelen beskyttet i to av Tysklands delstater, nemlig i Sachsen-Anhalt og i Mecklenburg-Vorpommern. Vi snakket med Diplomrestaurator Udo Drott som er privatpraktiserende i Sachsen-Anhalt for å finne ut hvordan konservatorloven fungerer i praksis. Udo er utdannet ved Fachhochschule Potsdam og har kompetanse innen konservering av arkitektur og veggmaleri. Det er mulig at yrkesbeskyttelsen har hatt en annen effekt for konservatorer som er ansatt ved museer og institusjoner enn for privatpraktiserende.

Når ble konservatortittelen beskyttet i Sachsen-Anhalt?

Sachsen-Anhalts parlament kunngjorde *Loven om bruk av yrkestittelen* «*Restauratorin*» *eller* «*Restaurator*» 16. mars 2011 (se http://www.landesrecht.sachsen-anhalt.de/jportal/?quelle=jlink&query=RestauG+ST&psml=bssahprod.psml&max=true).

Gjelder beskyttelsen kun for konservatorer som er utdannet i Tyskland?

Nei. Hvis man ønsker å bli ført opp i konservatorlisten i Sachsen-Anhalt, må man søke om det hos en komité. Komitéen avgjør om kravene er oppfylt. En av forutsetningene er at man er utdannet konservator fra en faghøyskole eller tilsvarende. For utenlandske søkere avgjør komitéen om den eksisterende utdanningen er tilstrekkelig og kan godkjennes. Det er altså fullt mulig for utenlandske konservatorer å søke. For meg tok det ett år å bli autorisert.

Finnes det et akkrediteringssystem, som i Storbritannia?

Jeg kjenner ikke til det engelske akkrediteringssystemet, men jeg tror at det trengs et organ eller en institusjon som tar seg av akkrediteringen, og et slikt organ finnes ikke i Tyskland. Det nærmeste vi kommer er muligens komitéen som styrer opptak i yrkesregisteret i Sachsen-Anhalt. Men dette registeret føres kun i dette fylke. Hvordan yrkesbeskyttelsen fungerer i Mecklenburg-Vorpommern, vet jeg dessverre ikke.

Hvordan foregår autorisasjonen?

Jeg måtte sende inn en sertifisert kopi av diplomvitnemålet og fylle ut et spørreskjema. Det var også en forutsetning at mer enn halvparten av mine arbeidsaktiviteter skulle være prosjekter i Sachsen-Anhalt. Etter omtrent ett års behandlingstid, fikk jeg beskjed om at jeg hadde blitt tatt opp i konservatorlisten. Jeg har også fått et tilhørende sertifikat. Når jeg presenterer meg for oppdragsgivere, kan jeg nå henvise til at jeg står på listen. Listen er også tilgjengelig på nett. Så langt har jeg kun blitt spurt to ganger om sertifikatet, én gang av en arkitekt og én gang av en offentlig stiftelse, som ønsket å gi meg et oppdrag.

Har autorisasjonen medført endringer i status, lønn, samarbeid med andre yrkesgrupper, forhold til oppdragsgiver, eller har det resultert i mindre konkurranse fra utlandet?

Hvorvidt autorisasjonen har gitt positive endringer for meg, kan jeg ikke si. Jeg har ingen konkurranse fra utlandet. Arbeidet på historiske arkitektoniske overflater, veggmalerier og kulturminnevern er svært regionalt og har mye å gjøre med service og kundeoppfølging. Jeg jobber for menigheter og planleggingskontorer som kjenner meg og som liker å kontakte meg angående prosjekter.

Jeg anbefales videre på denne måten og pleier ikke å jobbe med store prosjekter som blir utskrevet offentlig. Internasjonale anbud eksisterer egentlig ikke i min sektor her i regionen, prosjektene er for små for det. Jeg tror også at byggherrer foretrekker å unngå å legge ut anbud, og planlegger heller mange små byggefaser hvis de kan. Tyskland er allerede et stort marked. Egentlig vil man helst ha en konservator fra regionen, som kan ta vare på objektet på lang sikt. Det hjelper ikke så mye å ansette et billigere selskap fra den andre enden av republikken som man aldri vil se igjen.

Det kan være at yrkesbeskyttelsen gagner meg indirekte ved å gjøre markedet litt mer lukket og muligens ved å tillate mindre konkurranse. I tvilstilfeller er det alltid nok konkurrenter, og priskampen for anbud er høy. Derfor forventer jeg ikke så mye av autorisasjonen.

Er det andre yrkesgrupper som konkurrerer om de samme oppdrag?

Ja, i Tyskland kan håndverkere som tømrere, murere og stukkatører ta etterutdannelser og kalle seg «Konservatorer i håndverket». Det forekommer at oppdrag som burde løses av konservatorer utføres av håndverkere, men stort sett er det få problemer. Dette fordi kulturminneetaten (Denkmalamt) gir anbefalinger ved konservering av vernede bygninger og vet hvilke oppgaver som best kan løses av konservatorer, og hvilke som best kan løses av håndverkere.

Finnes det noen mangler ved utformingen av loven slik den er i dag?

Jeg kan dessverre ikke si noe om mangler i loven, fordi jeg tror at effekten likevel er liten. Som sagt får jeg mine oppdrag regionalt gjennom et slags snøballsystem og gjennom kundeservice. Ved sporadiske anbud ser mine oppdragsgivere også at jeg har moderate priser. Jeg prøver å overholde tidsfrister, besvarer telefoner og e-poster. Det betyr mye på markedet, tror jeg.

KUNSTKONSERVERING
Tilstandsvurdering, konservering og restaurering av malerier

Ingrid Grytdal Matheson
Malerikonservator NKF-N



Tlf 92 88 45 01 • ingrid@kunstkonservering.no
www.kunstkonservering.no